

Uit de praktijk

■ **Lotty Schoonderbeek, Willeke van Essen-Tamboer, Martine Bos-Horstink, Manon van den Brink, Inge de la Grange, Jeanet van de Bunte, Mireille Wolf-Rouwhorst en Rena Punt.**

L. Schoonderbeek is lid Examencommissie Politieacademie, W. van Essen-Tamboer is adviseur Examinering Politieacademie, M. Bos-Horstink is adviseur Examinering Politieacademie, M. van den Brink is lid van de Examencommissie Politieacademie, I. de la Grange is onderwijskundige/toetskundige Politieacademie, J. van de Bunte is senior beleidsadviseur onderwijs Politieacademie, M. Wolf-Rouwhorst is hoofd Onderwijs en Kennisprofessie Politieacademie en Rena Punt is ZZP'er voor onderwijskundig strategisch advies. E-mail: examencommissie@politieacademie.nl

Hoe de Politieacademie zorgt voor goede examens

Om de onderwijsteams meer richting én ruimte te geven bij het construeren van examens, ontwikkelden onderwijskundigen van de Politieacademie in 2020 een nieuwe werkwijze voor het valideren van nieuwe of doorontwikkelde examens. Hierbij werkten zij samen met belanghebbenden en benutten zij inzichten uit de literatuur over toetsing en examinering. Inmiddels is deze werkwijze bij alle onderwijsteams geïmplementeerd en succesvol gebleken. De onderwijsteams hebben houvast, het werkveld wordt beter betrokken bij de totstandkoming van de examens en de examencommissies zien dat de kwaliteit van de examens hoger is. In dit artikel is het gehele beleidsstuk van de Politieacademie opgenomen, ter inspiratie voor andere onderwijsinstellingen.

Beleid Politieacademie 'Valideren van examens nieuwe stijl'

Inleiding

Met het valideren van examens bedoelen we binnen de context van de Politieacademie het (laten) bekrachtigen van de kwaliteit van de examens als onderdeel van het constructieproces, vóórdat deze ter vaststelling worden aangeboden bij de examencommissie. Het beleid 'Valideren nieuwe stijl' zoals hier beschreven, betreft niet één vaste werkwijze voor het valideren binnen de politieacademie. Hoe, wanneer, door wie en hoe uitgebreid een nieuw of aangepast examen gevalideerd moet worden is namelijk van meerdere factoren afhankelijk. In het voorliggende beleidsdocument is - als onderdeel van het toetsbeleid van de politieacademie- uitgewerkt welke factoren dat zijn en welke mogelijkheden (scenario's) daar dan bij horen. Dit helpt de ontwikkelaars van de onderwijs-teams zelf goed doordachte keuzes te maken, zo examens op een voor hun situatie passende en doelgerichte manier te (laten) valideren en dit inzichtelijk te maken. Dit draagt bij aan in- en extern vertrouwen in de kwaliteit van de (door) ontwikkelde examens. Het document bevat tevens een handreiking waarin de aspecten/criteria ten behoeve van de validatie zijn uitgewerkt (zie bijlage 1).

De examencommissies

De Politieacademie heeft drie examencommissies die verantwoordelijk zijn voor de kwaliteitsborging van de examinering: één voor het hoger politieonderwijs, één voor het basispolitie-onderwijs en één voor het vakspecialistisch politieonderwijs. Een van hun taken is het vaststellen van examens voordat deze worden ingezet voor examenafname.

Soorten examens

De opleidingen van de Politieacademie en de beoogde leeruitkomsten zijn divers, dat geldt ook voor de wijze waarop

getoetst wordt. Zo kennen we theorie-toetsen (bijvoorbeeld over wet- en regelgeving), vaardigheidsexamens (denk aan schietvaardigheid, fitheid of het opstellen van een proces-verbaal), maar ook integrale examens op basis van portfolio's en gesprekken en afsluitende onderzoeks- en scriptietrajecten.

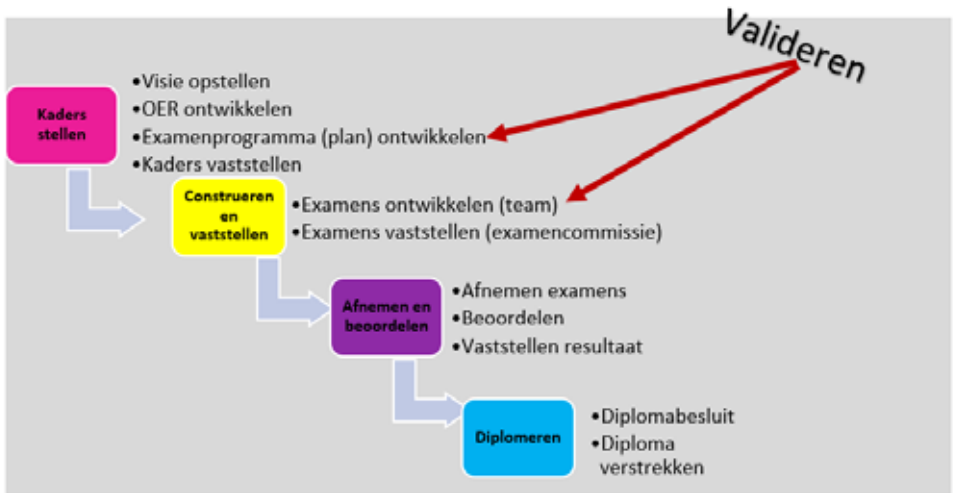
Afbakening en positionering

- Met valideren bedoelen we hier het (laten) bekrachtigen van de kwaliteit van de examens
- Het valideren leidt tot een conclusie over de vermeende kwaliteit van de examens, waaronder (en dus niet alleen) de validiteit. Zie verderop de toelichting op het begrip validiteit.
- Dit document heeft betrekking op het valideren van de examens voorafgaand aan de examenafname. De kwaliteit van examens wordt ook tijdens en na het afnemen gemonitord en geëvalueerd (PDCA-cyclus) – dit valt buiten de scope van dit document.
- 'Valideren' heeft hier betrekking op zowel het examenprogramma (=geheel van examens dat bij een opleiding of kwalificatie hoort), als op de afzonderlijke examens en soms op afzonderlijke examenitems/-opgaven.
- Het valideren van de examens is onderdeel van het valideren van het onderwijs. Dit document bevat alleen de uitwerking van het valideren van de examens en het examenprogramma.

Kaders en uitgangspunten valideren examens politieacademie

Wat is het doel?

Doel van het valideren is in dit geval: het team vergewist zich ervan dat examens van goede kwaliteit zijn. Het team kan bovendien intern en extern aannemelijk maken dat dit het geval is (in ieder geval aan de examencommissie, zodat zij de examens kan vaststellen).

Figuur 1¹. In het gehele examenproces is valideren onderdeel van het ontwikkelen van het examenprogramma en onderdeel van het ontwikkelen van de examens.

Wat zijn de uitgangspunten bij het valideren van examens binnen de politieacademie?

- Valideren is onderdeel van het ontwikkelproces van het onderwijs en de examinering.
- Het is de verantwoordelijkheid van de teams om tot een valide examenprogramma en valide examens te komen (sectorhoofd heeft eindverantwoordelijkheid).
- Georganiseerd vertrouwen: we streven naar een situatie waarin de deskundigheid van het ontwikkelteam en een goede PDCA-cyclus zorgen voor vertrouwen van betrokkenen (o.a. de examencommissie in het kader van de examenvaststelling) in de kwaliteit van de examinering.
- Proportionaliteit: de inspanning bij het valideren en verantwoorden is in verhouding met het afgewogen belang van het examen.
- Valideren is een middel om kwaliteit te bereiken en borgen, geen doel op zich.
- Bij het valideren zorgt het team voor voldoende deskundigheid ten aanzien van de

genoemde kwaliteitseisen, en voldoende onafhankelijkheid om kritisch te kijken naar de examens die in ontwikkeling zijn (vier ogen of 'vreemde ogen').

- Een vertegenwoordiging van het betreffende werkveld wordt expliciet betrokken bij validering.

Welke kwaliteitscriteria hanteren we voor de validatie?

Bij het valideren van de examens binnen de politieacademie staan de onderstaande criteria² centraal:

- I. **Betrouwbaarheid** (= toetstechnisch/onderwijskundig/taalkundig). Betrouwbaarheid is de mate waarin de scores op een examen consistent, nauwkeurig en reproduceerbaar zijn. In dat geval is het meetresultaat 'vrij' van meetfouten. Voorbeeld: Als een student op maandag een examen maakt, zou het resultaat hetzelfde moeten zijn als wanneer hij op dinsdag het examen maakt (ervan uitgaande dat het kennisniveau gelijk is gebleven).

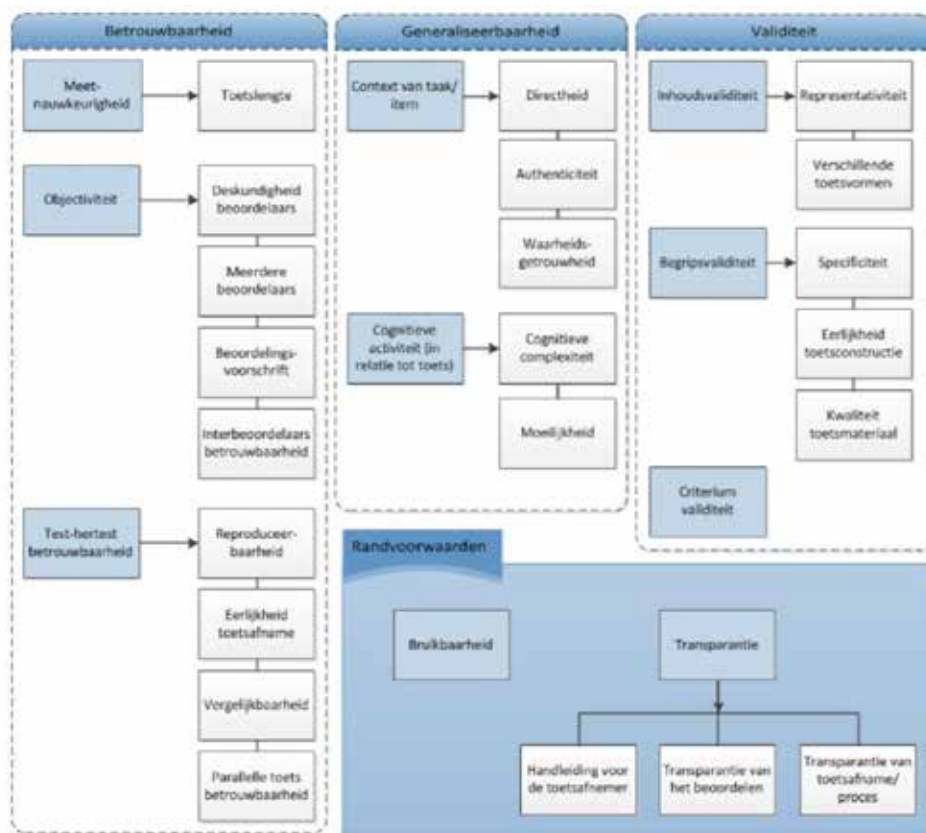
¹Afgeleid van de procesarchitectuur examinering. <https://pe.onderwijsenexaminering.nl/pe20/>.

²Er zijn meerdere manieren om te duiden wat nu precies een goed examens is. Maassen et al (2014) deden onderzoek naar de vele verschillende benaderingswijzen hiervoor en kwamen op basis hiervan tot één eenduidig begrippenkader. Binnen de politieacademie gebruiken we dit begrippenkader als hulpmiddel.

- II. **Generaliseerbaarheid** (=onderwijskundig/ toetstechnisch). Generaliseerbaarheid is de mate waarin datgene wat een student in het examen laat zien (in deze specifieke omstandigheden), ook opgaat in andere omstandigheden in dezelfde beroepscontext. Voorbeeld: Als een student Verpleegkunde aantoont opgaven te beheersen die te maken hebben met het toedienen van vloeibare medicatie, mag er dan vanuit worden gegaan dat deze student voldoende vaardig is op het gebied van verpleegkundig rekenen?
- III. **Validiteit** (= onderwijskundig en politiekundig). Validiteit is de eigenschap dat het examen meet wat de constructeur bedoeld heeft

ermee te meten. Welke conclusie kan er getrokken worden uit een examenresultaat? Voorbeeld: Een student die minder taalvaardig is maakt een rekenexamen dat uit veel verhaalsommen bestaat. Zijn lage score wordt verklaard door zijn slechte rekenvaardigheid. Of heeft hij de taal in de sommen niet goed begrepen en daardoor een lage score behaald?

- IV. **Randvoorwaarden**, onder te verdelen in twee aspecten:
- **Transparantie** (= onderwijskundig). Alle betrokkenen hebben een helder beeld van hoe het examen eruitziet en hoe het examen wordt uitgevoerd en beoordeeld.
 - **HUBO** (=bedrijfsmatig). Haalbaar, Uitvoerbaar, Betaalbaar, Organiseerbaar.

Figuur 2. Kwaliteitscriteria examens en onderlinge samenhang (deel figuur Maassen et al (2014)).

Scenario's valideren examens

Het onderwijsteam bepaalt per examenprogramma, examen, examenitem of verzameling daarvan een passend scenario voor het valideren, of een mix van scenario's. Per vraag (rij) kiest men het bijpassende scenario. Gemaakte keuzes en onderbouwing worden vastgelegd. Welke mix passend is, is afhankelijk van de onderstaande factoren²:

- Belang of gewicht van het examen (low stake of high stake examen). Denk aan:
 - Belang dat aan het examen wordt gehecht, bv vanuit juridisch perspectief, veiligheidsaspecten of essentie voor de beroepsuitoefening
 - Gewicht van het examen in het totale examenprogramma
 - Indeling in modaliteit³ (1, 2 of 3)
 - Aantal kandidaten dat het examen gaat afleggen.
- De inhoud van het examen: betreft het bijvoorbeeld zeer specialistische beroepsgerichte vaardigheden, of meer generieke vaardigheden?
- Mate waarin de leeruitkomsten meetbaar/zichtbaar zijn: concrete leeruitkomsten (zoals iets wel of niet weten) versus moeilijk te concretiseren leeruitkomsten (zoals te toetsen gedrags- en houdingsaspecten in een complexe beroepssituatie).
- Mate waarin ontwikkelaars ervaren, deskundig en onafhankelijk zijn op onderwijskundig, politiekundig en bedrijfsmatig vlak.
- Hoe nieuw is de inhoud of de vorm van het examen? Is de kwaliteit van de vorm of inhoud al deels bekend op basis van eerdere ervaringen?

Portretten

Hieronder volgt een beschrijving van drie voorbeelden waarin zichtbaar wordt welke afwegingen gemaakt kunnen worden bij het kiezen van een validatieproces.

Portret 1

Er is een nieuwe opleiding van start gegaan met 10 studenten. De opleiding wordt afgerond met een vaardigheidsexamen. Dit vaardigheidsexamen is ontwikkeld door twee ervaren docenten. Er wordt gekozen voor de uitgebreide validatieroute. Er zijn weliswaar maar weinig kandidaten, maar voor hen is het een beslissend exameninstrument. Daarnaast is er nog geen ervaring opgedaan met examinering binnen deze opleiding dus er kan nog weinig voorspeld worden over hoe goed het examen daadwerkelijk zal blijken te zijn. Er wordt een brede validatiecommissie samengesteld en een compleet validatieverslag over dit examen gaat mee met de vaststellingsaanvraag.

Portret 2

Een bestaand (eerder vastgesteld) praktijkexamen wordt n.a.v. input uit een teambespreking inhoudelijk verbeterd. Het systeem waarmee de kandidaat in de praktijk werkt, is namelijk vernieuwd. De handelingen worden in een andere volgorde gezet, het genoemde systeem is aangepast en er wordt één beoordelingscriterium specifiekier toegelicht. Het team kiest voor een mix van scenario's. Omdat niemand in het team ervaring heeft met het valideren van examens worden twee collega's uit een ander team betrokken (medium scenario). Bij het valideren wordt geen uitgebreide checklist gebruikt (licht scenario), maar de collega's bespreken op meer overstijgend niveau of de validiteit, betrouwbaarheid, generaliseerbaarheid en eventuele randvoorwaarden door de aanpassing in het geding zijn gekomen. De validatie is voldaan met een korte samenvatting over de bevindingen van deze collega's. In de EOK wordt opgenomen dat deze opleiding in de komende twee jaar, jaarlijks wordt geëvalueerd, inclusief de examens.

Portret 3

Voor een praktijkexamen worden ieder jaar

²Deze factoren zijn geïdentificeerd op basis van afstemming en dialoog met belanghebbenden tijdens het opstellen van het beleid Valideren examens nieuwe stijl.

³Specifiek begrip uit het Politieonderwijs, het voert te ver om hier op deze plek over uit te wijden.

Te maken keuze:	Scenario 1: validatie light	Scenario 2: validatie medium	Scenario 3: validatie uitgebreid
a. WAT valideren? Het examenprogramma, alle examens, en/of alle examenitems?	Het examenprogramma (toetsplan) zoals in het 'opleidingsdossier' weergegeven.	Het examenprogramma (toetsplan) zoals in het 'opleidingsdossier' weergegeven EN examens (incl. toetsmatrijs)	Het examenprogramma (toetsplan) zoals in het 'opleidingsdossier' weergegeven EN examens (incl. toetsmatrijs) EN items of opgaven afzonderlijk.
b. WANNEER valideren? De nieuwe, bijgestelde en/of lang roulerende examens?	Nieuw ontwikkelde examens	Nieuwe examens EN bijgestelde examens (grote wijziging zoals wijziging toetsvorm, toevoeging of verwijdering examenopdracht of aanpassing van de beoordelingscriteria).	Nieuwe examens EN bijgestelde examens (grote wijziging) EN examens die langer rouleren dan X-jaar
c. Op basis WAARVAN valideren? Deel van de kwaliteitscriteria of altijd allemaal? Globaal of gedetailleerd?	Selectie van een of enkele kwaliteitscriteria (zie bijlage 1), op aangeven van de ontwikkelaars. Globaal: op basis van algemene kwaliteitscriteria of daarvan afgeleide verificatievragen, zonder gedetailleerde uitwerking.	Enkele vaste kwaliteitscriteria, aangevuld met variatie aan kwaliteitscriteria. Op basis van een checklist met daarin de 4 kwaliteitscriteria en een beschrijving van deze criteria op hoofdlijnen.	Altijd het geheel aan kwaliteitscriteria. Gedetailleerd: op basis van een lijst waarin de 4 kwaliteitscriteria zijn uitgewerkt in een gedetailleerde checklist.
d. WIE valideert?	Eén of enkele individuen. Wisselende groep / personen. Geselecteerd op basis van algemene kenmerken zoals opleidingsniveau of affiniteit met politieonderwijs of de opleiding.	Een uitgebreidere, beperkte groep Vaste groep / personen Geselecteerd op basis van algemene deskundigheid (bv politiekundige, onderwijskundig, bedrijfsmatig) en onafhankelijkheid.	Zorgvuldig samengestelde, brede groep Formele validatiecommissie Samengesteld op basis van specifieke deskundigheid en strikte onafhankelijkheid.
e. HOE verloopt het validatieproces?	Het valideren gebeurt parallel aan het ontwikkelproces. De bij de validatie betrokken personen lezen tussenproducten mee en geven feedback.	Het valideren gebeurt parallel aan het ontwikkelproces én is een formele stap voorafgaand aan het voorleggen van het examen aan de examencommissie.	Het valideren gebeurt als het ontwikkelproces is afgerond. Het is een vaste, afgebakende processtap tussen ontwikkelen (team) en vaststellen (examencommissie) in.
f. HOE vastleggen?	Procesniveau: op basis van een procesbeschrijving en koppeling met de EOK (kwaliteitscyclus).	Procesniveau: op basis van een procesbeschrijving en koppeling met de EOK (kwaliteitscyclus) EN Onderbouwd met voorbeelden van enkele validatieverslagen.	Productniveau: volledig ingevuld, gedetailleerd validatieverslag per examen van de betreffende kwalificatie.

drie nieuwe casussen geschreven. De examenbeschrijving en de beoordelingscriteria blijven onveranderd. Ervaren casusontwikkelaars hebben de nieuwe casuïstiek aangeleverd. In het verleden is er bij het valideren van deze aangepaste examens geen enkele opmerking gemaakt. Ook de evaluatie van de eerder afgelegde examens (o.a. op basis van resultaatanalyse) duidt erop dat de kwaliteit van de gerealiseerde examens structureel hoog is. Er is dus veel vertrouwen in de kwaliteit van deze nieuwe casuïstiek. Voor het valideren wordt de

eenvoudige checklist ingevuld (medium scenario). Validatie gebeurt door één expert-collega binnen hetzelfde team (light scenario). ■

Referentie

- Maassen, N. A. M., Hopster-den Otter, D., Wools, S., Hemker, B. T., Straetmans, G. J. J. M., & Eggen, T. J. H. M. (2015). Kwaliteit van toetsen binnen handbereik: Reviewstudie van onderzoek en onderzoeksresultaten naar de kwaliteit van toetsen. Pedagogische studiën, 92(6), 380-393.

Bijlage 1. Handreiking checklist voor het valideren van examens

Criterium	Subcriteria	Onderwerpen	
Betrouwbaarheid: Levert het examen resultaten op die consistent, nauw-keurig en reproduceerbaar zijn?	meetnauwkeurigheid: Hoe accuraat meet het examen?	Toetslengte	
	Objectiviteit: Kan de informatie die met het examen wordt verzameld en de conclusie die daaruit wordt getrokken geheel aan de capaciteit van de kandidaat worden toegeschreven? Zijn de beoordelingen objectief?	Deskundigheid beoordelaars	
		Meerdere beoordelaars	
		Beoordelingsvoorschrift	
		Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid	
	Test-hertest betrouwbaarheid: Levert het examen bij een herhaalde afname op dezelfde manier bij dezelfde kandidaten hetzelfde resultaat op?	Eerlijkheid toetsafname	
		Reproduceerbaarheid/Vergelijkbaarheid	
		Parallele toets betrouwbaarheid	

	Valideringsvragen
	• Is de hoeveelheid items/opdrachten/onderdelen in het examen passend bij de omvang van het vak of de opleiding en het belang van het examen? • Kan een beoordelaar op basis van dit examen genoeg van de kandidaat zien om een oordeel te vellen over de beoordelingscriteria? • Is het realistisch dat de kandidaat gedurende de lengte van dit examen geconcentreerd kan blijven werken?
	• Is er volledige en duidelijke informatie voor de beoordelaars beschikbaar? • Is er een volledige en duidelijke instructie voor de beoordelaars beschikbaar? • Beschikken de beoordelaars over voldoende (vakinhoudelijke, organisatorische en beoordelings-)expertise om een kwalitatief goede beoordeling te geven?
	• Is zorgvuldig overwogen of het nodig is om bij dit examen noodzakelijk om meer beoordelaars (tegelijk) in te zetten om het vier-ogen-principe te hanteren? • Is zorgvuldig overwogen of bij dit examen moet worden voorkomen dat een beoordelaar ook de rol van begeleider heeft?
	• Bevat het examen een antwoordmodel of een beoordelingsvoorschrift? • Zijn de beoordelingscriteria eenduidig, zodat vergelijkbare prestaties hetzelfde worden beoordeeld? • Zijn de beoordelingscriteria volledig? • Wordt het aantal te behalen punten per antwoord/deelprestatie aangegeven? • Is de weging van de verschillende onderdelen passend bij het belang of de omvang van de inhoud van die onderdelen? • Is het mogelijk om de beoordelingscriteria te beoordelen op basis van de beschreven examenopdrachten/-items? • Wordt de kandidaat individueel beoordeeld, ook als er sprake is van groepswork?
	• Is beschreven op welke wijze de beoordelaars samen tot een eindbeoordeling komen?
	• Leveren de afnamecondities geen voor- of nadelen op voor kandidaten van verschillende afkomst, geslacht, leertijd, SES etc.?
	• Zijn de examencondities en de opdracht(en) dusdanig beschreven dat het aannemelijk is dat dit leidt tot gelijkwaardigheid tussen de examens?
	• Zijn eventuele verschillende versies of varianten van het examen dusdanig vergelijkbaar geconstrueerd qua niveau en complexiteit dat het aannemelijk is dat de resultaten vergelijkbaar zijn?

Generaliseerbaarheid (= externe validiteit): Levert het examen (onder deze specifieke omstandigheden) resultaten op die generaliseerbaar zijn naar andere omstandigheden?	Context van taak/item: Doet het examen een beroep op de vaardigheden die de kandidaat in de beroepspraktijk nodig heeft?	Authenticiteit	
		Waarheidsgetrouwheid	
	Cognitieve activiteit (in relatie tot examen): Doet het examen een beroep op het denkvermogen dat de kandidaat in de beroepspraktijk nodig heeft?	Cognitieve complexiteit	
Validiteit: Toetst het examen wat het moet toetsen volgens de constructeur? Welke conclusie kan worden getrokken uit het examenresultaat?	Inhoudsvaliditeit: Vormt het examen een representatieve afspiegeling van de te toetsen kennis, vaardigheden en/of houding?	Representativiteit	
	Begripsvaliditeit: Wordt met het examen het beoogde kenmerk van de kandidaat (onderliggende trek, vaardigheid) gemeten?	Specificiteit (discriminerend vermogen)	
		Eerlijkheid toetsconstructie	
		Kwaliteit toetsmateriaal	

	• Sluit het examen aan op de beroepspraktijk? • Zijn de prestaties op het examen ook extrapol eerbaar naar situaties buiten het examen? • Weerspiegelt het examenresultaat het vereiste prestatieniveau in de reële werksituatie wat betreft complexiteit en mate van zelfstandigheid?
	• Is het aannemelijk dat de elementen van het examen die zorgen voor het cijfer/resultaat ook werkelijk aan prestatie toe te schrijven zijn?
	• Komt het examenprogramma qua denkprocessen overeen met de toekomstige beroepssituatie?
	• Zijn de kerntaken of competenties en daarvan afgeleide eindtermen of leerdoelen beschreven en vormen zij het referentiepunt voor het examen? • Is er een volledig, duidelijk en consistent examenplan of een toetsmatrijs beschikbaar? • Komen de eindtermen of leerdoelen evenredig aan bod in het examen? • Dekkt het examen alle gewenste leerdoelen in voldoende mate af? • Worden alle criteria getoetst op het gewenste beheersingsniveau? • Worden alle relevante beheersingsaspecten van een vaardigheid getoetst?
	• Is het examen alleen goed te maken als de kandidaat de stof/vaardigheden beheerst? • Zijn er geen aanknopingspunten voor het goede antwoord in de vragen/opdracht zelf of in andere vragen/opdrachten opgenomen?
	• Zijn er vragen of opdrachten beschreven die eenvoudiger of lastiger zijn voor mannen/vrouwen, jongeren/ouderen of kandidaten met een specifieke culturele achtergrond?
	• Past de examenvorm bij de te beoordeling inhoud (de competenties/leerdoelen)? • Zijn de vragen/opdrachten inhoudelijk correct? • Bevat de inhoud van het examen (inclusief het antwoordmodel/beoordelingsvoorschrift) geen vakinhoudelijke onjuistheden of tegenstrijdigheden? • Voldoet het toetsmateriaal aan de constructievoorschriften?

	Criteriumvaliditeit: Worden met het examen ook aspecten die moeilijk rechtstreeks vast te stellen zijn gemeten?	Criteriumvaliditeit	
Gebruik toetsresultaat: Hoe wordt het examenresultaat verwerkt en wat wordt er vervolgens mee gedaan?	Aanvaardbaarheid: Is het examen relevant, acceptabel en betekenisvol?	Relevantie	
		Acceptatie	
		Betekenisvolheid	
	Consequentiële validiteit: Welke gevolgen heeft het examen op het leren van de kandidaten?	Feedback	
		Ontwikkeling van zelfsturend leren	
	Normering en cesuur:	Normering en cesuur	
	Op welke manier worden de behaalde scores omgezet naar een cijfer/resultaat?		

	• Is het examen voorzien van een duidelijke instructie? • Is het examen overzichtelijk opgebouwd? • Is het examen taalkundig correct geformuleerd? • Is de lay-out van het examen duidelijk en functioneel? • Is de volgorde van de vragen/opdrachten logisch? • Is er voldoende ondersteuning in de vorm van illustratiemateriaal? • Zijn eventuele illustraties duidelijk en functioneel? • Zijn de vragen/opdrachten duidelijk en ondubbelzinnig? • Worden (dubbele) ontkenningen vermeden? • Is alle (omringende) tekst bij de vragen/opdrachten nodig? • Worden onnodig lange zinnen vermeden?
	• Bevat het examen ook criteriumvariabelen (beoordelingscriteria die niet of moeilijk rechtstreeks vast te stellen zijn)?
	• Is het examen relevant voor het leerproces van de kandidaat of voor het aantonen van verworven kennis, vaardigheden of houding?
	• Is het aannemelijk dat de vorm en inhoud van het examen en de beoordelingscriteria acceptabel zijn voor betrokkenen (beoordelaars en kandidaten)?
	• Is het aannemelijk dat de kandidaten het examen zinvol en nuttig, bijvoorbeeld omdat ze er van wat leren of omdat ze inzicht krijgen in hun sterke en zwakke kanten? (• Is het examen zinvol en sluit het voldoende aan op de actuele beroepspraktijk?
	• Is beschreven welke terugkoppeling de kandidaat na afloop van het examen ontvangt? (bijvoorbeeld een cijfer, scoringspercentage, een geactualiseerd voortgangsproces waarin staat over welke vaardigheden hij beschikt)? • Is beschreven wanneer de kandidaat de feedback ontvangt? • Biedt het ingevulde beoordelingsformulier voldoende mogelijkheden om een kandidaat zinvolle feedback te geven?
	• In hoeverre is het aannemelijk dat het examen bijdraagt aan het zelfsturend leerproces van de kandidaat? • Indien van toepassing: Zijn de instrumenten voor zelf- en/of peerbeoordelingen duidelijk?
	• Is voor de beoordelaar duidelijk beschreven hoe de cesuur gehanteerd moet worden? • Is duidelijk beschreven wat en waarom iets als cruciaal wordt beoordeeld?

Randvoorwaarden	Bruikbaarheid/HUBO: Is het examen bedrijfsmatig bruikbaar?	Haalbaarheid	
		Uitvoerbaarheid	
		Betaalbaarheid	
		Organiseerbaarheid	
	Transparantie: Is het examen(proces) transparant voor de betrokkenen?	Handleiding voor de toetsafnemer	
		Transparantie van het beoordelen	
		Transparantie van toetsafname/proces	

	Is er op tijd een definitieve, vastgestelde versie van het examen beschikbaar, zodat de betrokkenen zich kunnen voorbereiden?
	- Is het examen uitvoerbaar? - Zijn de examenopdracht en de examenduur op elkaar afgestemd? Is het examen te maken in de beschikbare tijd? - Is het examen binnen de beschikbare tijd te beoordelen? - Is er een vergelijk gedaan met andere producten die wij voeren qua uitvoerbaarheid/efficiency?
	- Is het examen efficiënt, dit wil zeggen dat de verhouding tussen de inspanning die het examen kost in verhouding staat tot het nut van de uitkomst van het examen? - Is er een goedgekeurd DFD?
	- Is er een examineringsoverzicht (EXO) opgesteld? - Is er een product- en identificatieformulier (PIF) ingevuld? - Zijn er digitale beoordelingsformulieren beschikbaar?
	Is er een begrijpelijke handleiding beschikbaar voor de examinerator?
	- Worden de kandidaten voor het examen geïnformeerd over de beoordelaars (aantal, rolverdeling, werkwijze)? - Weten de kandidaten waarop zij precies worden beoordeeld? - Kunnen kandidaten zien wat in het examen belangrijk is? Bijvoorbeeld doordat vermeld wordt welk aantal punten een kandidaat per criterium/vraag kan behalen. - Bevat de informatie voor kandidaten informatie over de normering en de cesuur?
	- Is er een proefexamen voor de kandidaten beschikbaar? - Is er informatie voor de kandidaten beschikbaar over het examenproces (mengvorm, voorwaardelijkheden, vereiste voorbereiding, beschikbare tijd, toegestane hulpmiddelen etc.)? - Is de beschikbare informatie voor de kandidaten volledig en duidelijk? - Is duidelijk beschreven wat de consequenties zijn wanneer niet is voldaan aan de voorwaardelijkheden? - Is duidelijk beschreven wat de consequenties zijn van het ontbreken van toegestane hulpmiddelen?